

Makale tarihçesi: Alındı: 4 Kasım 2017; Kabul edildi: 29 Mayıs 2018

Veri Sunumu: 2016 Yılı İtibarıyla Türkiye’de Hemşehri Dernekleri

Ayşeğül Kayaoğlu[‡]

Özet

Türkiye’de 1950’lilerde başlayan ve artan bir oranda devam eden şehirleşme ile birlikte kır ve kent arası ekonomik kalkınma farklılıkları, kırsal kalkınma alanında özellikle 1980’ler sonrası benimsenen neo-liberal uygulamalar ve refah politikalarındaki zayıflama, beraberinde sivil toplum kuruluşlarının hem kente göç edenlerin kentlerdeki sosyo-ekonomik uyumlarına olumlu etkilerinin hem de katılımcı kırsal dönüşüm ile ilgili rollerinin ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Literatürde özellikle ‘hemşehri dernekleri’ gerek uluslararası gerekse iç göç bağlamında göçmenlere ve göç veren bölgelere olan sosyo-ekonomik katkıları sebebiyle konu edilmiştir. Türkiye gibi iç göçün süreklilik gösterdiği bir ülkede ‘kırsal kalkınmanın yeni girişimcileri’ rolünü üstlenen bu kuruluşlara dair veriler ayrıca önem taşımaktadır. Bu çalışma ile Türkiye’deki hemşehri derneklerinin 2016 yılında il bazındaki dağılımlarına dair verinin sunumu ile birlikte Türkiye’de bu derneklere dair yapılan akademik araştırmalar özetlenmektedir. Bu veriler bize kente göç edenlerin sivil toplum kuruluşu bağlamında sahip oldukları sosyal sermaye birikimine dair de bilgi vermektedir.

Anahtar Sözcükler: sivil toplum kuruluşları; hemşehri dernekleri; iç göç; kalkınma; kırsal dönüşüm; Türkiye.

ABSTRACT IN ENGLISH

Data Presentation: Hometown Associations in Turkey as of 2016

Rapid urbanisation and rural-urban development gap as well as neo-liberal and weakened welfare policies give increasing importance to NGOs for their positive impact on socio-economic integration of immigrants and participatory rural transformation. Hometown associations (HTAs), in particular, receive special consideration in the literature. Data on HTAs -considered the new entrepreneurs of rural development- are especially important in Turkey with continuous internal migration. This study presents a literature review of academic research on HTAs in the country and province-level data on the number of these institutions in 2016. Expectedly, HTAs in Turkey are mainly concentrated in cities with highest migrant inflows such as İstanbul, Ankara and İzmir. Highest number of HTAs, however, are established by emigrants from Sivas, Ankara and Erzurum while emigrants from

[‡] Dr. Ayşeğül Kayaoğlu, İstanbul Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Ekonomi Bölümü, Maçka 34367, İstanbul, Türkiye; Economic Research Forum (ERF), Mısır.
E-mail: kayaogluylmaz@itu.edu.tr.

Hakkari, Yalova, Kilis and Şırnak are behind lowest number of HTAs. The presented data also shed light on social capital accumulation of rural-to-urban migrants in the country.

Keywords: NGOs; hometown associations; internal migration; development; rural transformation; Turkey.

Giriş

Hemşehri derneği, doğdukları topraklardan ya da ‘memleket’ olarak nitelendirilen yerlerden uzakta yaşayan insanların hem göç edilen hem de göçün kaynağı olan bölgelerdeki hemşehrileriyle yardımlaşma ve dayanışmanın yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda memleketlerine katkıda bulunmak amaçlı kurdukları derneklere verilen isimdir (Orozco, 2002; Ortiz, 2000; Çağlar, 2006; Kayaoğlu; 2017). Hersant ve Toumarkine (2005, ss.1) bu dernekleri özetle “aynı yerden ya da ‘memleket’ten insanların toplandığı dernekler” olarak tanımlamıştır. Bu dernekler aynı zamanda enformel hemşehrilik ilişkisinin formel düzleme oturtulmuş halini yansıtmaktadır (Güneş-Ayata, 1991; Kurtoğlu, 2005). Bu kuruluşlar incelendiğinde genellikle iç göç ile kırsal alandan şehre gelen hemşehrilerce ya da yurtdışına göç eden kişilerin (örneğin Avrupa’daki Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları şehirlerde kurdukları hemşehri dernekleri) yine aynı şekilde hemşehriler tarafından kurulduğunu görüyoruz.

Uluslararası literatürde özellikle dış göç, göçmen döviz ve kalkınma konuları bağlamında ele alınan hemşehri dernekleri (Çağlar, 2006), diasporanın göç veren ülkelere olumlu etkisine imkân sağlayan bir araç olmanın yanı sıra göçmenlerin sosyal ve ekonomik entegrasyonlarına katkıları açısından da ele alınmıştır. Örneğin, Orozco (2002) Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) faaliyet gösteren ve Meksika’nın çeşitli bölgelerinden göç edenlerin kurdukları hemşehri derneklerinin faaliyetlerini inceleyip, bu derneklerin özellikle temel sağlık, eğitim ve altyapı konularında Meksika’nın kırsal bölgelerini olumlu bir şekilde etkilediklerini göstermiştir. Ayrıca Meksika hükümeti ile iş birliği halinde kırsal bölgelere yatırımlar yapan bu derneklerin Meksika’nın kalkınması amacını taşıdıklarını öne sürmüştür (Orozco ve Lapointe, 2004). Literatürde Meksikalılar dışındaki başka göçmen grupların kurdukları hemşehri derneklerinin etkileri konusunda da benzer bulgulara rastlanılmıştır. Landolt vd. (1999) Salvadorlular için benzer sonuçlara ulaşırken, Portes ve Zhou (2012) ise Çinli ve Meksikalı göçmenlerin, Guarnizo (1998) Meksika ve Dominikalıların, Okafor ve Honey (1998) ise Nijeryalıların kurdukları hemşehri derneklerinin faaliyetlerini inceleyerek bu derneklerin göç veren ülkeler üzerindeki olumlu etkilerini ifade etmişlerdir. Çağlar (2006) ise Almanya’da yaşayan Türkler tarafından kurulan bir hemşehri derneği örneğini analiz etmenin yanı sıra, Avrupa ve ABD’de kurulan hemşehri derneklerinin faaliyetlerinin farklılıklarını inceleyip, hemşehri derneklerini neo-liberal globalizasyonla değişen devlet-mekân ilişkileri açısından irdelemiştir.

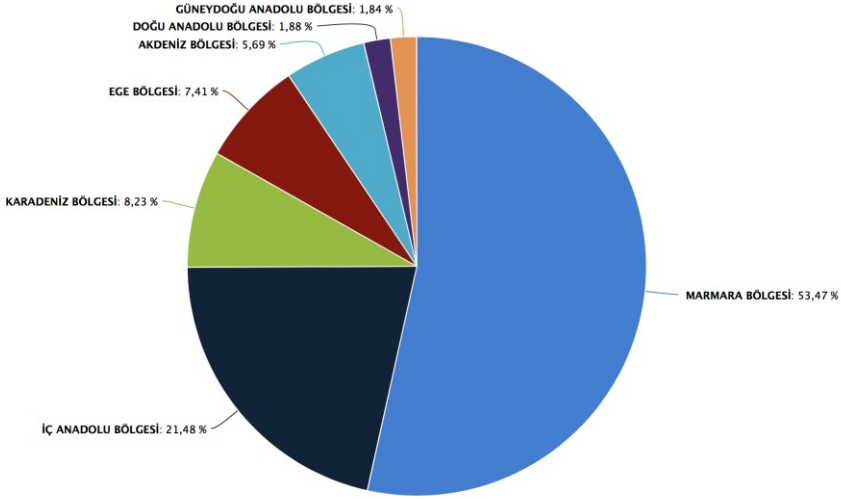
Uluslararası literatürde hemşehri dernekleri çoğunlukla uluslararası göç ve ulusötcelik kapsamında ele alınmasına rağmen, ülke içi göç süreciyle beraber

kurulan hemşehri derneklerinin etkileri hakkındaki çalışmalar ne yazık ki çok kısıtlıdır. Bu çalışmalardan birinde Regmi ve Tisdell (2002), Nepal’de iç göçle şehirlere gelen göçmenlerin kurdukları hemşehri dernekleri üzerinden yaptıkları “toplu göçmen döviz (collective remittances)” (Goldring, 2004) davranışını incelemişlerdir. Bulgularına göre miras bırakma, aile bağlarının güçlü oluşu, kırsal alana geri dönme planının olup olmadığı ve eğitim alanında bir yatırım olup olmaması konularının gönderilen döviz seviyesini etkilediğini bulmuşlardır. Türkiye’de de iç göçle beraber hemen hemen her ilde rastlanılan hemşehri derneklerinin kırsaldan kente göç etmiş olan kişilerin sosyal ve ekonomik uyumlarına etkileri konularında ele alınmasına karşın (Bkz. Güneş-Ayata, 1991; Kurtoğlu, 2005), kırsal kalkınmaya ya da kırsal dönüşüme etkileri ile ilgili ise literatürde sadece sınırlı sayıda çalışmaya rastlanılmaktadır. Aktaş vd. (2006) hemşehri derneklerinin Türkiye’deki kırsal dönüşümdeki rollerini vurgulayarak bu alandaki etkinliklerinin artırılması için politikalar geliştirilmesi gerekliliğini öne sürmüşlerdir. Kayaoğlu(2017)’nin İstanbul’da bir hemşehri derneğinde gerçekleştirdiği saha çalışmasının sonucuna göre ise yapılan toplu para havalelerinin kırsal bölgede ekonomik kalkınmayı artırıcı yatırımlardan ziyade üretime katkısı olmayan altyapı ve köy/belde güzelleştirme konularında harcandığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı çalışmada gençlere kıyasla yaşlıların, evlilere nazaran bekarların, ekonomik durumu görece iyi olanların, göç edilen köye daha fazla aidiyet hissedenlerin ve köye geri dönüş planı olan dernek üyelerinin hemşehri dernekleri üzerinden göç edilen bölgeye maddi yardımda bulunma olasılığının daha fazla olduğu bulunmuştur. Gerek göçmenler üzerindeki etkileri gerekse kırsal kalkınmaya sunabilecekleri katkılar değerlendirildiğinde bu derneklere dair yapılacak araştırmaların ve istatistiklerin önemi ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de 1940’larda kurulmaya başlanılan hemşehri derneklerinin sayısında 1990’lar sonrası çok hızlı bir artış gözlemlenmiş olup bu derneklerin özellikle 1990 sonrasında daha fazla kurulmalarının başlıca sebepleri arasında köyden şehre göç edenlerin sosyal ve ekonomik uyum konularında daha iyi bir duruma sahip olmaları ve bu sayede dernekleşmeye olanaklarının olması ile birlikte 1980 askeri darbesiyle beraber getirilen dernek kurma yasağının 7 Ekim 1983’te Dernekler Kanunu’nda yapılan değişikliklerle kaldırılmasıdır (Hersant and Toumarkine, 2005; Narı, 1999; Kayaoğlu, 2017). Türkiye’de sayısı 14 binin üzerinde olan hemşehri derneklerinin bölgesel dağılımları iç göç ve şehirleşme verileriyle paralellik seyretmektedir. Örneğin içinde İstanbul gibi sürekli göç alan devasa bir metropolü de barındıran Marmara Bölgesi tüm ülkedeki hemşehri derneklerinin yarısından fazlasına ev sahipliği yapmaktadır (Bkz. Şekil 1). Ayrıca, İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı’nın 2006 yılına ait verilerinde ise Türkiye genelindeki hemşehri dernekleri sayısının 8.135 olduğu görülmektedir (Aktaş vd., 2006). On yıllık bir süre zarfında gözlemlenen bu önemli artış, hemşehri dernekleri hakkında yapılacak akademik çalışmaların önemini vurgulamaktadır. İstanbul’da kurulan hemşehri derneklerinin sayısındaki değişim ise bizlere İstanbul gibi büyük bir metropolde yaşayan göçmenlerin

enformal hemşerilik ağlarına her geçen gün daha fazla ihtiyaç duyduklarını gösterir niteliktedir. 1997 yılında İstanbul’daki hemşeri derneklerinin toplam sayısı 1.922 iken (Narlı, 1999), bu sayı 2006 yılında 3.876’ya (Aktaş vd., 2006) ulaşmıştır. 2016 yılında ise bu sayının 6.091’e çıktığı görülmektedir (İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2017).

Şekil 1. Türkiye’deki Hemşeri Derneklerinin Bölgelere Göre Dağılımı, 2018

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2018. (https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfa/Linkler/hemsebri-derneklerin.aspx)

Türkiye’de 1980’lerin ikinci yarısında süratle liberalleşen ekonomik düzen altında sürekli öne sürüldüğü gibi bir ‘devlet-sivil toplum’ kutuplaşmasından ziyade çok daha girift ve heterojen bir yapının oluşmasına sebep olup ve bu durum neo-liberal globalizasyonun bir getirisi olarak diğer ülkelerde de gözlemlenmektedir (Bkz. Gupta, 1995; Mitchell, 1999; Navaro-Yashin, 1998; Brenner vd., 2003; Çağlar, 2006). Bu yeni düzende devletler ülkenin her alanına eşit miktarda yatırım teşviki vermektense ve yapılandırma projelerini homojen bir şekilde ülkeye uygulamaktansa, coğrafi olarak kendisine daha fazla getiri sağlayacağını düşündüğü bölgelere yatırım olanağı götürmeyi ve böylece yeniden yapılandırma gibi projeleri de ülkenin belirli bölgelerine yoğunlaştırmayı tercih etmektedir (Brenner, 2004; Brenner vd., 2002, 2003). Bu da dolaylı yollardan her vatandaşa eşit miktarda olanak sağlamaktan uzak, piyasa güdümlü neo-liberal ekonomi politikalarının temelini oluşturmuştur ve ‘devlet-sivil toplum’ ilişkisini farklı bir şekle evirmektedir (Gupta, 1995). Ülkede batı-doğu ve kentsel-kırsal kalkınma farklarının ülke ekonomisinde iyileşme olduğu

dönemlerde dahi çok yüksek seyretmesini bu arka planı göz önünde bulundurarak değerlendirmek gerekmektedir. Ayrıca özel sanayi bölgelerine verilen teşvikler ile sağlık, eğitim ve altyapı alanlarındaki yatırımların ağırlıklı olarak belirli bölgelerde yoğunlaşmış olması da aslında neo-liberal ekonomi politikalarının bir diğer yan etkisi olarak görülebilmektedir. Bunun yanı sıra, Buğra (2001)'nin de belirttiği gibi Türkiye'de tarımda verimliliğin 1980'lerden 1990'ların sonuna doğru düşmüş olmasının yanı sıra refah rejiminin de kişisel ilişki ağları çerçevesinde belirlenmiş olması hem kırsaldan kente göçü arttırmış hem de kentlerdeki bu yeni sakinlerin enformal ağlarını güçlendirmeleri gerekliliği ortaya çıkarmıştır. Kalkınma alanında kır-kent arasındaki farkın artıyor olmasının sebeplerinden biri olarak, Türkiye'de 1980 sonrasında uygulanan kırsal dönüşüm politikalarının insan odaklı olmayışı ve köylülerin beşerî sermayesini geliştirmekten ziyade kırsal alanlardaki fiziksel sermayeyi iyileştirmeye odaklanması olarak da görülmektedir (Aktaş vd., 2006).

2000'li yıllar sonrasında ise Dünya Bankası'nın kırsal kalkınma stratejisinde "katılımcılık" boyutu ön plana çıkarılmaktadır ve özellikle kırsal bölgelerdeki yoksullukla mücadelede sivil toplum örgütlerinin rolüne vurgu yapılmaktadır. (Dünya Bankası, 2002) Her ne kadar bu öneri özellikle refahla ilgili sorunların çözümünün sivil topluma bırakılmaması gerektiği hususunda eleştirilse de (Önver vd., 2006), Türkiye de "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu"nda da belirtildiği üzere bu fikri benimsemiş olup kırsal dönüşüm konularında faaliyet gösterebilecek sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin desteklenmesi gerekliliği vurgulamaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000). Bahsedilen konudaki eleştirinin yanı sıra, katılımcılık esaslı kırsal dönüşüm politikalarından daha etkin sonuçlar alınabileceğini öne süren akademik çalışmalar da mevcut olup (Bkz. Dernek, 1998; Arslankurt vd., 1999; Özkan, 1999; Özkaya vd., 1998; Aktaş vd., 2006), ülkemizde özellikle metropollerde kurulmuş olan hemşehri derneklerinin kırsal bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetler bu derneklerin kırsal dönüşüm ve kırsal kalkınmaya etkileri konularını tartışmaya açmıştır.

Türkiye'de 1950-1995 yılları arasında yoğun bir kır-kent göçü gerçekleşmiştir (İçduygu vd., 1998). Bu dönemdeki yaklaşık 15 milyon kişinin iç göçle kırsal bölgelerden kentsel alanlara göç ettiği tahmin edilmektedir (Aktaş vd., 2006). Aynı büyüme hızının sanayi sektöründe de görülmemesi kentsel bölgelerde artan bu nüfusun istihdama katılımı için yetersiz kalmıştır (Levine ve Üner, 1978). İç göçün çok daha erken yıllarda başlamasına rağmen (İçduygu vd., 1998; Aktaş vd., 2006), hemşehri derneklerinin sayısının özellikle 1990 sonrasında çok hızlı bir şekilde artmasının bir sebebi olarak 1980 sonrası uygulanan neo-liberal ekonomi politikaları ve onların sonuçlarıdır demek yanlış olmaz. Yani aslında büyüme odaklı ve rekabete dayalı devlet politikaları ülke içinde bazı bölgelerin kalkınmada görece geri kalmasına ve bu sebeple de bölgeler arası ciddi bir iç göç akımına neden olmuştur. Bu hızlı göç dalgasıyla beraber sanayileşmenin yetersiz kalması ise özellikle kırsal bölgelerden göç eden kesimlerin işsizlik ve ekonomik entegrasyonla ilgili maruz kaldıkları sorunlara çözüm bulmak amacıyla enformal

sektörde yoğunlaşmalarına (Peker, 1996) yahut hemşehrilik bağları üzerinden birbirlerine destek olmaya itmiştir (Kayaoğlu, 2017). Bir diğer deyişle, böyle bir ortamda, hemşehri dernekleri devlet ve sivil toplum arasında adeta bir ara tampon kurum işlevi görmektedir (Bkz. Kıray, 1982; Barkan vd., 1994; Woods, 1994; Kurtoğlu, A., 1998, 2005; Kayaoğlu, 2017).

Hemşehri derneklerinin Türkiye’de özellikle gelir eşitsizliği, yoksullukla mücadele, göçten kaynaklı sosyo-ekonomik uyum sorunlarının çözümü ve kırsal kalkınma gibi alanlardaki potansiyellerini düşündüğümüzde bu derneklerle ilgili verilerin de kıymeti ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma Türkiye’de artan sayıda faaliyet gösteren hemşehri derneklerinin üstlendikleri rolleri genel bir çerçeveye oturtmak ve il bazındaki dağılımları hakkında bilgi sunmak amacıyla yazılmıştır. Öncelikle, bu sayede kırsal kalkınma alanında son yıllarda artan oranda gündeme gelen bu derneklerle ilgili Türkiye genelindeki veri eksikliğini gidermek konusunda katkı sunmaktadır. Ayrıca, sunulan verinin özellikle makro-iktisat alanında, özellikle göç ve kırsal kalkınma ile ilgili konularda çalışan araştırmacıların çalışmalarına yardımcı olması hedeflenmektedir. Bu veriler, takip eden bölümde tablolar halinde sunulmaktadır.

İl bazında Hemşehri Dernekleri Sayısı

Bu bölümde Türkiye’deki hemşehri derneklerine ait bazı istatistikler sunulmaktadır. Bu veriler İçişleri Bakanlığı Dernekler Başkanlığı veri tabanından Haziran 2017’da elde edilen 15.227 adet hemşehri derneğine ait detaylı verilerin teker teker hangi illere ait ilçe, mahalle ya da köyün yerlileri tarafından kurulduğunun yazar tarafından tespit edilmesiyle oluşturulmuştur. Ham verideki toplam 98 adet yurtdışındaki ülkelerden göç eden vatandaşlar tarafından kurulmuş hemşehri derneği (örneğin Bulgaristan’ın çeşitli bölgelerinden göç edenlerin kurdukları dernekler gibi) tespit edilmiş olup bunlar Türkiye’de iç göç sebebiyle kurulmuş hemşehri dernekleri listesine dahil edilmemiştir. Ayrıca 443 adet belli bir vilayete ait olmaksızın bölgesel temsil için kurulmuş hemşehri dernekleri (örneğin Karadenizliler Derneği gibi) bulunmaktadır. Bu tür bölgesel hemşehri dernekleri de il bazlı veri setinden çıkartılmıştır. Son olarak ham veri listesinde bulunan ancak hemşehri derneği olarak çalışmadığı tespit edilen, değişik faaliyet alanlarında aktif 245 adet dernek tespit edilip bunlar da bu makaleye konu veri setinden ayıklanmıştır. Böylelikle, toplamda Türkiye genelinde, 2016 yılı itibarıyla, 14.441 adet hemşehri derneği bulunduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu derneklerin hangi illerde faaliyet gösterdikleri ve hangi illere/illerden göç etmiş kişilere yardımda bulunduğu dair veri aşağıda sunulmuştur.

i. Türkiye Genelinde İl Bazlı Toplam Hemşehri Derneği Sayısı

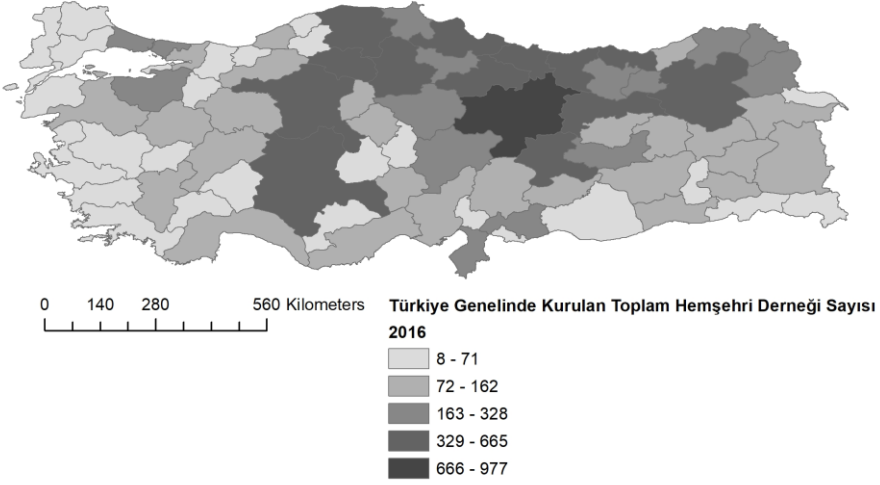
Tablo 1 hemşehri derneklerinin il bazındaki Türkiye toplamlarına dair veriyi sunmaktadır. Görüleceği üzere en fazla hemşehri derneği Sivaslılar tarafından kurulmuştur. 2016 verisine göre, Türkiye genelinde Sivas’lı vatandaşlar tarafından kurulan hemşehri derneği sayısı toplamda 977 tane dir. İkinci sırayı

Ankaralılar tarafından kurulan dernekler takip etmektedir. Türkiye genelinde toplam 665 adet Ankara'nın çeşitli ilçelerinden kişilerin kurdukları hemşehri dernekleri oluşturmaktadır. Erzurumluların ise Türkiye genelinde en fazla hemşehri derneğini kuran üçüncü topluluk olduğu görülmektedir. Yine 2016 verisine göre Türkiye genelinde toplamda 608 tane Erzurum'un çeşitli bölgelerinden kişilerin kurdukları hemşehri derneği bulunmaktadır. En az hemşehri derneğini kuran illerimiz ise Hakkari, Yalova, Şırnak ve Kilis olarak görülmektedir. Bu illere ait kurulan Türkiye genelindeki toplam hemşehri dernekleri sayısı illerin yazılış sırası ile 8, 9, 13 ve 13'tür. Ayrıca Şekil 1'den de anlaşılacağı üzere hemşehri dernekleri genel olarak Türkiye'de İç Anadolu, Orta ve Doğu Karadeniz Bölgelerindeki illerimizden göç eden kişiler tarafından kurulmuştur. Bütün illere ait Türkiye genelinde kurulmuş hemşehri dernekleri sayısına ait detaylı veri ayrıca Tablo 1'de sunulmuştur.

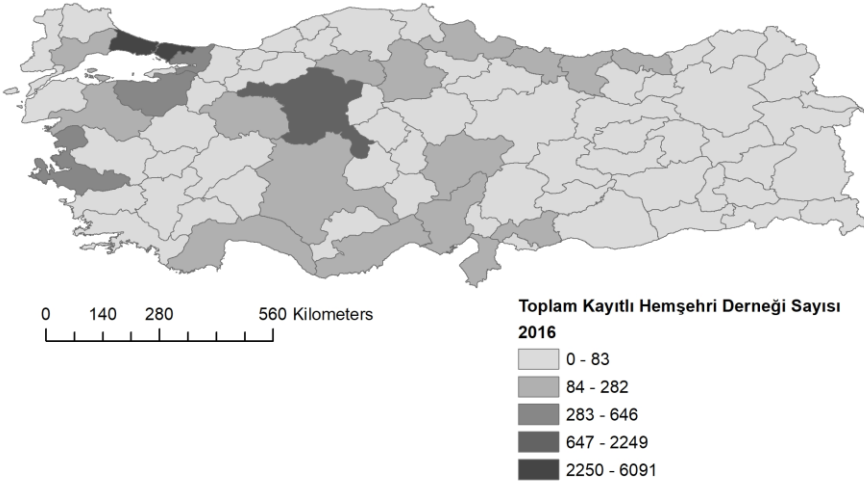
Tablo 1. Türkiye Geneli Göç Veren İl Bazlı Hemşehri Derneği Sayısı (2016)

İl Adı	Türkiye Toplamı	İl Adı	Türkiye Toplamı	İl Adı	Türkiye Toplamı
Adana	89	Edirne	48	Malatya	367
Adıyaman	108	Elazığ	185	Manisa	48
Afyonkarahisar	93	Erzincan	383	Mardin	92
Ağrı	107	Erzurum	608	Mersin	106
Aksaray	43	Eskişehir	125	Muğla	23
Amasya	181	Gaziantep	193	Muş	94
Ankara	665	Giresun	551	Nevşehir	63
Antalya	106	Gümüşhane	290	Niğde	79
Ardahan	240	Hakkari	8	Ordu	510
Artvin	197	Hatay	186	Osmaniye	23
Aydın	43	Iğdır	47	Rize	162
Balıkesir	161	Isparta	67	Sakarya	53
Bartın	45	İstanbul	246	Samsun	458
Batman	36	İzmir	63	Şanlıurfa	71
Bayburt	226	Kahramanmaraş	107	Siirt	95
Bilecik	36	Karabük	56	Sinop	273
Bingöl	126	Karaman	46	Şırnak	13
Bitlis	107	Kars	228	Sivas	977
Bolu	106	Kastamonu	469	Tekirdağ	36
Burdur	35	Kayseri	249	Tokat	549
Bursa	291	Kilis	13	Trabzon	465
Çanakkale	53	Kırkkale	144	Tunceli	87
Çankırı	439	Kırklareli	40	Uşak	20
Çorum	482	Kırşehir	108	Van	88
Denizli	79	Kocaeli	102	Yalova	9
Diyarbakır	90	Konya	392	Yozgat	328
Düzce	26	Kütahya	96	Zonguldak	92

Şekil 1. Türkiye Geneli Göç Veren İl Bazlı Hemşehri Derneği Sayısı Verisinin Haritada Sunumu (2016)

Şekil 2. Türkiye Genelinde Göç Alan İl Bazlı Hemşehri Derneği Sayısı (2016)

ii. Her ildeki toplam kayıtlı hemşehri derneği sayısı

Hemşehri dernekleri ile ilgili bir diğer önemli veri de her ilde kayıtlı olan toplam hemşehri dernekleri sayısıdır. Tablo 2'de 2016 yılında her ilde bulunan toplam hemşehri derneği sayısı detaylı olarak sunulmaktadır. Görüleceği üzere İstanbul en fazla sayıda hemşehri derneğine ev sahipliği yapmaktadır. Toplamda 6.091 adet hemşehri derneği bulunan İstanbul, iç göçün en önemli çekim noktası olduğunu kanıtlamaktadır. İstanbul'u Ankara ve İzmir gibi Türkiye'nin

göç alan diğer büyük illeri takip etmektedir. Ankara'da 2.249, İzmir'de ise 646 adet hemşehri derneği bulunmaktadır. En az hemşehri derneğinin bulunduğu illere baktığımızda ise, Kars ve Iğdır'da kayıtlı herhangi bir hemşehri derneğinin bulunmadığı göze çarpmaktadır. Ağrı, Bitlis, Mardin ve Siirt'te ise sadece 1'er adet kayıtlı hemşehri derneği bulunmaktadır. Diğer illerde kayıtlı hemşehri derneklerinin sayılarına dair detaylı veri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Türkiye Geneline Göç Alan İl Bazlı Hemşehri Derneği Sayısı (2016)

İl Adı	İl Toplamı	İl Adı	İl Toplamı	İl Adı	İl Toplamı
Adana	128	Edirne	15	Malatya	61
Adıyaman	13	Elazığ	83	Manisa	64
Afyonkarahisar	12	Erzincan	39	Mardin	1
Ağrı	1	Erzurum	53	Mersin	164
Aksaray	13	Eskişehir	138	Muğla	43
Amasya	42	Gaziantep	170	Muş	3
Ankara	2249	Giresun	118	Nevşehir	6
Antalya	219	Gümüşhane	27	Niğde	12
Ardahan	3	Hakkari	3	Ordu	144
Artvin	33	Hatay	179	Osmaniye	23
Aydın	66	Iğdır	0	Rize	17
Balıkesir	137	İsparta	42	Sakarya	66
Bartın	7	İstanbul	6091	Samsun	249
Batman	7	İzmir	646	Şanlıurfa	20
Bayburt	9	Kahramanmaraş	31	Siirt	1
Bilecik	22	Karabük	20	Sinop	6
Bingöl	21	Karaman	18	Şırnak	5
Bitlis	1	Kars	0	Sivas	56
Bolu	43	Kastamonu	45	Tekirdağ	133
Burdur	21	Kayseri	177	Tokat	77
Bursa	644	Kilis	3	Trabzon	201
Çanakkale	32	Kırkkale	66	Tunceli	3
Çankırı	105	Kırklareli	19	Uşak	11
Çorum	121	Kırşehir	21	Van	9
Denizli	69	Kocaeli	534	Yalova	30
Diyarbakır	34	Konya	282	Yozgat	10
Düzce	18	Kütahya	61	Zonguldak	75

Sonuç

Türkiye'de hemşehri derneklerinin genel durumunun anlaşılması ve iç göç, kırsal kalkınma, kırsal dönüşüm bağlamında genelde sivil toplum kuruluşlarının ve özelde hemşehri derneklerinin bu alanlardaki rolüne dair çalışmaları teşvik etmek amacıyla hemşehri derneklerine ilişkin verilerin derlenip sunulması önemlidir. Bu çalışma ile Türkiye'deki hemşehri derneklerinin literatürde nasıl ele alındığı özetlenip bu derneklere ait İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı'ndan elde edilmiş ham verinin il bazındaki tasnif edilmiş hali

sunulmuştur. Hemşehri derneklerinin iç göç ve gurbetçi yardımları ile bağlantısı literatürde ele alınmasına rağmen bu derneklere ait il bazında detaylı veri şimdiki kadar çalışmalarda kullanılmamıştır. Veri iki şekilde tasnif edilmiştir: her ilde kayıtlı olan toplam hemşehri derneği sayısı ve illere ait Türkiye genelinde kurulmuş toplam kayıtlı hemşehri derneği sayısı. Veriden de görüleceği üzere en fazla hemşehri derneği İstanbul, Ankara ve İzmir’de kurulmuştur. Hiçbir kayıtlı hemşehri derneği bulunmayan illerimiz ise Ağrı ve Kars olarak karşımıza çıkmaktadır. En çok hemşehri derneğinin kimler tarafından kurulduğuna baktığımızda Sivaslıların başı çektiği görülmektedir. En az hemşehri derneğinin ise Hakkari, Kilis, Şırnak ve Yalova’lılar tarafından kurulduğu görülmektedir. Bu verilerin, iller bazında yapılan makro-ekonometrik analizlerde iç göç için egzogen değişken olarak kullanılabilmesinin yanı sıra hemşehri derneklerinin bazı kentlerdeki orantısız büyüklüğünün arka planında yatan sebeplerin sosyal, ekonomik ve politik düzlemde ele alınabilmesi için de kaynak oluşturmayı amaçlamaktadır.

Kaynakça:

- Aktas, E., Aka, A., Demir, C. M. (2006). *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 12(2): 51-58.
- Arslankurt, H. B., Kızılaslan, H., Kızılaslan, N., Esengün, K. (1999). Tokat ilindeki sulama organizasyonlarının etkinliği ve bu organizasyonlara üretici katılımını etkileyen sosyo-ekonomik faktörler. *Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Yıllığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, APK Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 115, Ankara.*
- Barkan, J. D., Mc Nulty, M., Ayeni M. A. O. (1991). Hometown Voluntary Associations, Local Development and the Emergence of Civil Society in Western Nigeria. *The Journal of Modern African Studies* 29 (3): 457-480.
- Brenner, N., Theodore, N. (2002). Cities and the geographies of actually existing neoliberalism, in N. Brenner and N. Theodore (der.) *Spaces of neoliberalism: urban restructuring in North America and Western Europe.* Oxford: Blackwell, 2-32.
- Brenner, N., Jessop, B., Jones, M., MacLeod, G. (2003). *State/Space: a reader.* Oxford: Blackwell.
- Brenner, N. (2004). *New state spaces: urban governance and the rescaling of statehood.* Oxford and New York: Oxford University Press.
- Buğra, A. (2001). Türkiye’nin Refah Rejimi. Boğaziçi Üniversitesi VI. Araştırma Zirvesi’nde sunulan tebliğ. Kaynak: <http://bianet.org/biamag/toplum/1916-kriz-ve-geleneksel-refah-rejimi>.
- Çağlar, A. (2006). Hometown associations, the rescaling of state spatiality and migrant grassroots transnationalism. *Global Networks* 6 (1):1-22.
- Dernek, Z. (1998). Ankara Yöresinde Arazi Toplulaştırması Uygulamaları İle İlgili Bir Değerlendirme. *Topraksu Dergisi*, 1/2, Kültürteknik Derneği Yayınları, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.
- Dünya Bankası. (2002). *Reaching the Rural Poor: A renewed strategy for rural development.* Washington, D. C.
- Goldring, L. (2004). Family and collective remittances to Mexico: a multi-dimensional typology. *Development and Change*, 35(4), 799-840.

- Guarnizo, L. E. (1998). The rise of transnational social formations: Mexican and Dominican state responses to transnational migration. *Political Power and Social Theory* 12: 45-94.
- Gupta, A. (1995). Blurred boundaries: the discourse of corruption, the culture of politics, and the imagined state. *American Ethnologist* 22: 375-394.
- Güneş-Ayata, A. (1991). Gecekonduarda Kimlik Sorunu, Dayanışma Örgütleri ve Hemşehrilik. *Toplum ve Bilim Sayısı, Sayı 51/52*: 89-101.
- Hersant, J. and Toumarkine, A. (2005). Hometown organizations in Turkey: an overview. *European Journal of Turkish Studies*, 2.
- İçduygu, A., Sirkeci, İ., Aydıngün, İ. (1998). *Türkiye’de İç Göç*. Yurt Yayınları, İstanbul.
- İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı. (2017). <https://www.dernekler.gov.tr/tr/DernekIslemleri/istatistikler.aspx>.
- Kayaoglu, A. (2017). Hometown Associations, urban-to-rural collective remittances and rural development in Turkey. *Remittances Review*, 2 (2), pp. 121-136.
- Kıray, M. (1982). Changing Pattern of Patronage: A Study in Structural Change. *Toplumbilim Yazıları*. Ankara, Gazi Üniversitesi, 177-202.
- Kurtoğlu, A. (1998). Local Politics and Social Networks in Urban Turkey: the Case of ‘Hemşehrilik’ in the Keçiören Municipality. *Doktora Tezi*. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurtoğlu, A. (2005). Mekansal Bir Olgu Olarak Hemşehrilik ve Bir Hemşehrilik Mekanı Olarak Dernekler. *European Journal of Turkish Studies*, 2.
- Landolt, P., Autler, L., & Baires, S. (1999). From hermano lejano to hermano mayor: The dialectics of Salvadoran transnationalism. *Ethnic and racial studies*, 22(2), 290-315.
- Levine, N., Üner, S. (1978). *Türkiye’de Nüfus Politikalarının Oluşumu ve Uygulanması*. Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayını, Ankara.
- Mitchell, T. (1999). Society, economy, and the state effect, in G. Steinmetz (der.) *State/culture: state formation after the cultural turn*. Cornell: Cornell University Press, 76-97.
- Narı, Y. (1999). Bursa kent merkezinde faaliyet gösteren hemşehri dernekleri ve bu derneklerin Bursa’nın sosyo-politik yapısına katkıları. *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Narlı, N., Narı, Y. (1999). Türkiye’de Hemşehri Derneklerinin Siyasete Katılması ve Demokratikleşme Sürecine Etkileri : Bursa Örneği. *Yeni Türkiye*, 29:176-184.
- Navaro-Yashin, Y. (1998). Uses and abuses of “state and çivil society” in contemporary Turkey. *New Perspectives on Turkey*, 18: 1-22.
- Okafor, S., Honey, R. (1998). *Hometown associations: indigenous knowledge and development in Nigeria*. Sterling, VA: Stylus Publishing.
- Orozco, M. (2002). Latino hometown associations as agents of development in Latin America. *Sending money home: Hispanic remittances and community development*, 85-99.
- Orozco, M., & Lapointe, M. (2004). Mexican hometown associations and development opportunities. *Journal of International Affairs*, 31-51.
- Ortiz, R. M. (2000). Mobilizing remittances from Jalisco hometown associations to productive investment projects. California in the World Economy Project, <http://www.naid.spsr.ucla.edu>.

- Önver, Ş. M., Şiriner, İ., Çetin, Ü. (2005). Küreselleşme Sürecinde Yolsulluk ve Sivil Toplum Kuruluşları. ÇOMU Biga İİBF II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşu Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale.
- Özkan, E. (1999). Arazi toplulaştırma uygulamalarında sosyo-ekonomik yapı özellikleri ve benimsemeyi etkileyen faktörlerin etkinliği: Edirne-Uzunköprü Örneği. T.C. Başbakanlık KHGM Atatürk Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Kırklareli.
- Özkaya, T., Karaturhan, B., Boyacı, M. (1998). Kırsal kalkınmada çiftçi katılımının önemi üzerine bir araştırma: Halilbeyli Köyü Örneği, Ege Üniversitesi TUAM, İzmir.
- Portes, A., & Zhou, M. (2012). Transnationalism and development: Mexican and Chinese immigrant organizations in the United States. *Population and Development Review*, 38(2), 191-220.
- Ullah, A. (2017). Do remittances supplement South Asian development? *Remittances Review*, 2(1), 31-45.
- Peker, M., (1996). Internal Migration and the Marginal Sector, Kahveci, E. Vd. (der.), *Work and Occupation in Modern Turkey*, Mansel Publ., ISBN: 0-7201-2319-4, England.
- Regmi, G., & Tisdell, C. (2002). Remitting behaviour of Nepalese rural-to-urban migrants: Implications for theory and policy. *Journal of Development Studies*, 38(3), 76-94.
- Woods, D. (1994). Elites, Ethnicity and "Home Town" Associations in the Cote d'Ivoire: An Historical Analysis of State-Society Links. *Africa* 64 (4), 465-483.

Hometown Associations in Turkey as of 2016

Abstract

Rapid urbanisation in Turkey starting from 1950s and rural-urban development gap together with the neo-liberal policies implemented after 1980s and weakened welfare politics have given increasing importance to non-governmental organizations due to their positive impact on the socio-economic integration of immigrants in cities in addition to their positive role on participatory rural transformation. Among NGOs, 'Hometown associations'(HTAs), in particular, have received special consideration in the literature because of their effect on both international and national migrants and, also about their socio-economic contributions to source regions. HTAs can be described as associations that are established by migrants from the same region (village, county or country) not only with the aim of helping each other in their new 'space' and thus improving their integration in various areas but also to help their origin regions to develop.

These associations are mainly analysed in the literature at the nexus of international migration, remittances and economic development. However, studies about their role on the internal migration are scarce. In countries with high level of internal migration and the presence of neo-liberal policies, the role of HTAs have gained special attention as they are found to have positive effects both on the socio-economic integration of migrants and rural areas. In other words, they are considered to be working as either buffer zones between individuals and state under the neo-liberal policies or filling in the governments' shoes in certain areas. Turkey is an important case study to examine the role of HTAs both on migrants themselves and on the rural areas as it has experienced rapid urbanization for over half a century now as well as neo-liberal policy implementations and increasing rural-urban socio-economic gap together after the 1980s which also corresponds to intensive HTA establishments in urban regions. Thus, data about HTAs which are recently seen as the new entrepreneurs of rural development are especially important in Turkey as it has continuous internal migration.

This study presents a literature review of academic research on HTAs in Turkey and the province-level data about the number of these institutions in 2016. As it is expected, HTAs in Turkey are mainly concentrated in cities with the highest migrant inflows such as İstanbul, Ankara and İzmir. It is also found that most of the HTAs are established by emigrants from Sivas, Ankara and Erzurum while emigrants from Hakkari, Yalova, Kilis and Şırnak are founders of the lowest number of HTAs in Turkey. The presented data also shed light on the social capital accumulation of rural-to-urban migrants in Turkey.

Keywords: NGOs; hometown associations; internal migration; development; rural transformation; Turkey.